

Partibog eller tegnebog?

Borgernes holdninger til offentligt ansattes overenskomstkra v i 2018

Temanummer: Politisk polarisering i Danmark

Borgerne er tilbøjelige til at støtte et politisk standpunkt, alene fordi det kommer fra deres parti. Vi ved dog kun lidt om, hvor grænsen for partiernes påvirkning går. Følger borgerne deres parti, selv om partiets politik er i direkte modstrid med deres økonomiske egeninteresse? Vi bruger de offentligt ansattes overenskomstforhandlinger i foråret 2018 som anledning til at undersøge dette spørgsmål. En spørgeskemaundersøgelse viser, at i tråd med deres egeninteresse bakkede de offentligt ansatte i høj

grad op om de offentligt ansattes overenskomstkra v, langt mere end de privat ansatte og på tværs af partiskel. Et eksperiment viser dog, at offentligt ansatte var villige til at gå imod deres egeninteresse og dæmpe opbakningen til de offentligt ansattes kra v, hvis deres parti – Socialdemokratiet eller Venstre – stod på arbejdsgivernes side. De politiske partier kan påvirke borgernes holdninger, selv når klar egeninteresse er på spil. Partibogen har nogen vægt over for tegnebogen.

De politiske partier spiller en vigtig rolle for borgernes politiske holdningsdannelse. Borgerne er tilbøjelige til at støtte de standpunkter og forslag, som kommer fra et parti, de sympatiserer med eller føler sig knyttet til, og omvendt gå imod tilsvarende standpunkter og forslag, hvis de kommer fra et parti, de ikke har sympati for eller stemmer på (Slothuus, 2010a; Slothuus og de Vreese, 2010; Togeby, 2004: 271-2).

Da VK-regeringen, støttet af Dansk Folkeparti, vendte på en tallerken i maj 2010 og foreslog at halvere dagspengeperioden fra fire til to år, førte det til et markant skift i holdningerne til dagpenge hos de tre partiers vælgere. Støtten til at halvere dagspengeperioden steg med cirka 15 procentpoint hos partiernes vælgere, mens holdningerne var uændrede hos de socialdemokratiske og venstrefløjens vælgere (Bisgaard og Slothuus, 2019; Slothuus, Petersen og Rathlev, 2012). Et andet eksempel på partiernes påvirkning af borgernes holdninger kommer fra et eksperiment gennemført efter folketingsvalget i 2015. Her svarede to ud af tre socialdemokratiske vælgere, at de anså et fald i arbejdsløsheden på 40.000 personer for et "stort fald", hvis udviklingen blev sat i forbindelse med Helle Thorning-Schmidts socialdemokratisk ledede regering, mens det kun gjaldt én ud af tre socialdemokrater, hvis udviklingen blev sat i forbindelse med Lars Løkke Rasmussens borgerlige regering. De borgerlige vælgere udviste samme svarmønster, blot med modsat fortegn (Slothuus, 2017).

At borgerne er tilbøjelige til at støtte et politisk standpunkt, alene fordi det kommer fra deres parti, rejser spørgsmålet, hvor grænsen går for partiernes påvirkning. Følger borgerne deres parti på alle emner – uanset hvilke konsekvenser et politisk forslag får for dem selv? Et oplagt sted at forvente, at

MARTIN BISGAARD
adjunkt, Institut
for Statskundskab,
Aarhus Universitet,
mbisgaard@ps.au.dk

RUNE SLOTHUUS
professor, Institut
for Statskundskab,
Aarhus Universitet,
slothuus@ps.au.dk

partierne har en begrænset mulighed for at påvirke borgernes holdninger, er i situationer, hvor partiernes standpunkter er i direkte modstrid med borgernes privatøkonomiske interesser. I denne artikel undersøger vi, om borgerne er så loyale over for deres parti, at de er villige til at følge partilinjen, selv om den går imod deres økonomiske egeninteresse. Følger borgernes holdninger partibogen eller tegnebogen?

En velegnet anledning til at undersøge dette spørgsmål kom med de offentligt ansattes overenskomstforhandlinger i foråret 2018. De offentligt ansattes organisationer stod stejlt over for de offentlige arbejdsgivere i nogle historisk konfliktfyldte og langtrukne forhandlinger (Hansen og Mailand, 2019). I kraft af deres borgmester- og ministerposter havde de offentlige arbejdsgivere tydelige partipolitiske ansigter.

Det gjaldt blandt andet de kommunale arbejdsgivere i Kommunernes Landsforening. I vores undersøgelse udnytter vi den naturlige partipolitiske variation, der opstod, da formandsposten for Kommunernes Landsforening undervejs i forhandlingerne skiftede fra venstremanden Martin Damm til socialdemokraten Jacob Bundsgaard. Med et eksperiment indbygget i en spørgeskemaundersøgelse, gennemført da konflikten toppede, kan vi undersøge, om befolkningens holdninger påvirkes af, hvilket politisk parti – Venstre eller Socialdemokratiet – der står som arbejdsgivernes repræsentant over for de offentligt ansatte. Vi er særligt interesserede i, hvordan de offentligt ansattes holdninger påvirkes, hvis deres parti taler arbejdsgivernes sag og går imod de offentligt ansattes krav. Vil lønmodtagernes ansættelse i den offentlige sektor trumfe deres partitilhørsforhold? Eller vil de lade sig påvirke af deres parti, selv om det går imod deres økonomiske egeninteresse som offentligt ansat?

Egeninteresse og grænser for partiernes påvirkning af holdninger?

Flere teorier giver en forklaring på, hvorfor de politiske partier kan udøve en betydelig påvirkning af borgernes politiske holdninger (for en oversigt, se Leeper og Slothuus, 2014). Nogle fremhæver, at borgerne på grund af begrænset viden og interesse i at sætte sig ind i detaljer om politiske sager og forslag ganske enkelt vælger at følge anbefalingen fra det parti, de plejer at stemme på. Andre peger på, at borgere, der identificerer sig med et politisk parti, opbygger et tæt følelsesmæssigt bånd med partiet, som får dem til at se verden gennem et ”partisk filter” og således altid vil se partiets politiske forslag og standpunkter i et positivt lys.

Uanset den præcise teoretiske mekanisme bliver resultatet, at borgerne er tilbøjelige til at være enige med de politiske standpunkter og forslag, som deres parti står bag. I tråd med de teoretiske forventninger har både internationale og danske undersøgelser vist, at de politiske partier kan påvirke borgernes holdninger til en række politiske emner (Petersen, Skov, Serritzlew og Ramsø, 2013; Petersen, Slothuus og Togeby, 2010; Slothuus, 2010b; Aarøe, 2012), opfattelser af den økonomiske udvikling (Bisgaard 2019; Bisgaard og Slot-

huus 2018) og vurderinger af politiske skandalesager (Bhatti, Hansen og Olsen, 2013).

I modsætning til de politiske partiers veldokumenterede indflydelse på holdningsdannelsen er der mere begrænset empirisk støtte til, at økonomisk egeninteresse skulle være en generel drivkraft bag borgernes politiske holdninger. Egeninteresse kan vurderes ud fra de umiddelbare positive eller negative konsekvenser af et politisk forslag for en borgers egen materielle velstand (Sears og Funk, 1991: 16). Det er dog kun, hvis de økonomiske konsekvenser af politiske tiltag er meget tydelige for borgeren og entydigt til gavn eller ulempe, at egeninteressen ser ud til at påvirke politiske holdninger – f.eks. hvis rygere skal tage stilling til et forslag om højere tobaksafgifter (Chong, 2013: 102).

Påvirkningen fra de politiske partier har meget sjældent været undersøgt sammen med økonomisk egeninteresse. Formålet med vores undersøgelse er at bringe de to perspektiver sammen og belyse, om borgernes holdninger påvirkes af deres parti, selv om partiets politik går imod deres egeninteresse. Altså om borgerne følger partibogen eller tegnebogen, når de tager stilling til et politisk forslag.

De offentligt ansattes overenskomstforhandlinger i 2018 er et godt emne til at undersøge dette spørgsmål. Dels var der nogle meget klare økonomiske interesser på spil for de offentligt ansatte, dels havde konflikten en klar partipolitisk dimension (for en grundig gennemgang af forløbet, se Hansen og Mailand, 2019).

Forhandlingerne handlede især om tre store knaster, som delte de offentlige arbejdsgivere og lønmodtagere: hvor store lønstigninger de offentligt ansatte skulle have, hvorvidt den betalte spisepause skulle sikres som en del af overenskomsten samt folkeskolelærernes krav om en genforhandling af deres arbejdstid. De tre knaster blev koblet tæt sammen, fordi de offentligt ansattes organisationer indgik en såkaldt musketéred, hvor de stod sammen om, at ingen af dem ville indgå et forlig, før alle tre lønmodtagerkrav var blevet opfyldt. Det lykkedes de offentligt ansattes fagforeninger at mobilisere en høj grad af opbakning fra deres medlemmer, og den langstrakte konflikt blev dækket massivt af medierne.

Samtidig var overenskomstforhandlingerne i sagens natur tæt knyttet til det politiske system, eftersom arbejdsgiverne i stat, regioner og kommuner er politikere i henholdsvis regeringen, Danske Regioner og Kommunernes Landsforening. I spidsen for de offentlige arbejdsgivere stod innovationsminister Sophie Løhde (Venstre) og bestyrelsen i Kommunernes Landsforening (KL), der udsendte lockoutvarsel for 250.000 kommunalt ansatte, bestod af 17 kommunalpolitikere.

Den partipolitiske dimension fremgik også af, at en række folketingsmedlemmer fra forskellige partier kommenterede overenskomstforhandlingerne allerede tidligt i forløbet (Hansen og Mailand, 2019: 25-8). Særligt politikere fra

Enhedslisten, SF og Alternativet, men også Dansk Folkepartis nuværende og tidligere formand, udtalte sig til fordel for de offentligt ansattes krav. Omvendt kom Socialdemokratiets formand Mette Frederiksen på kant med fagbevægelsen og var ikke velkommen som 1. maj-taler i sin folketingskreds i Aalborg, fordi hun ikke afviste, at Socialdemokratiet kunne lægge stemmer til et eventuelt regeringsindgreb mod lønmodtagerne.

Vores undersøgelse udnytter denne konflikt om de offentligt ansattes overenskomster til at belyse, om de offentligt ansatte følger deres egeninteresse som lønmodtagere, og om de er villige til at lade deres holdninger påvirke af de politiske partier, der står som repræsentanter for de offentlige arbejdsgivere. Vores undersøgelse består af to dele. Vi undersøger først betydningen af egeninteresse ved at sammenligne opbakningen til de offentligt ansattes overenskomstkra­v blandt offentligt og privat ansatte. Vi bruger altså sektor som en bred operationalisering af egeninteresse. Det er de offentligt ansatte, som får direkte økonomisk fordel af, at de offentligt ansattes overenskomstkra­v bliver opfyldt. Omvendt risikerer de privat ansatte at skulle betale højere skat eller nøjes med færre velfærdsydelse, hvis de offentligt ansatte skal have mere i løn. Hvis egeninteresse har betydning, må de offentligt ansatte således forventes i højere grad at bakke op om overenskomstkra­vene end de privat ansatte.

Dernæst undersøger vi med et eksperiment, i hvilket omfang oplysninger om, at henholdsvis Venstre eller Socialdemokratiet står på de offentlige arbejdsgiveres side, påvirker borgernes holdninger. Som nævnt udnytter vi den naturlige partipolitiske variation, der opstod, da formands­posten for Kommunernes Landsforening skiftede fra en Venstre-borgmester til en socialdemokratisk borgmester. Her er vi særligt interesserede i, om de offentligt ansatte lader sig påvirke, hvis deres parti taler arbejdsgivernes sag og dermed går imod de offentligt ansattes krav. Derved kan vi undersøge, i hvilket omfang partitilhørsforhold eller egeninteresse påvirker borgernes holdninger til emnet.

Design af spørgeskemaundersøgelse og eksperiment

For at undersøge danske lønmodtagernes holdninger til de offentligt ansattes overenskomstkra­v gennemførte vi en spørgeskemaundersøgelse i marts-april 2018. Analysefirmaet Epinion stod for den praktiske gennemførelse af dataindsamlingen, som blev finansieret af en Sapere Aude-bevilling fra Danmarks Frie Forskningsfond (DFR – 4003-00192B). Timing­en af undersøgelsen var vigtig, fordi vi ønskede at måle holdningerne, mens konflikten mellem offentlige arbejdsgivere og lønmodtagere var på sit højeste. På den måde kunne vi måle borgernes holdninger, mens mediedækningen var mest intens og borgerne mest opmærksomme på konflikten. Undersøgelsen blev derfor indsamlet i perioden fra 16. marts til 19. april 2018, det vil sige mens parterne forhandlede i Forligsinstitutionen og gennem den periode, hvor forligsmanden to gange udsatte konflikten med 14 dage. De sidste interview blev afsluttet, før det første forlig kom i hus.

Svarpersoner

For at kunne sammenligne holdningerne til de offentligt ansattes overenskomstkrav på tværs af sektor og partitilhørsforhold havde vi brug for et tilstrækkeligt stort antal svarpersoner blandt både offentligt og privat ansatte inden for hver partigruppe. Dataindsamlingen sigtede derfor efter en omtrentlig lige fordeling af lønmodtagere fra den offentlige og private sektor inden for henholdsvis partierne i rød og blå blok (se tabel 1).

Målgruppen for undersøgelsen på Epinions Danmarkspanel var derfor danske lønmodtagere mellem 25 og 65 år, der (a) arbejder i enten den private eller den offentlige sektor og (b) angiver at ville stemme på et parti fra rød eller blå blok. Svarpersonernes sektor blev målt ved at kombinere spørgsmålene "Hvad laver du i øjeblikket?" (hvor personer, der svarede "lønmodtager" indgik i den videre undersøgelse) og "I hvilken sektor arbejder du?". Partitilhørsforholdet blev målt med spørgsmålene "Hvem ville du stemme på, hvis der var folketingsvalg i morgen?" og "Selvom du er i tvivl om, hvem du vil stemme på, vil vi alligevel spørge dig, om der er et parti, du hælder mest mod?" Svarpersonerne blev præsenteret for en liste med de 11 partier, der var opstillingsberettigede til folketingsvalget.

Der er dog i den indledende del af dataindsamlingen (frem til 4. april) også indsamlet interview med lønmodtagere, som ikke i spørgeskemaundersøgelsen har tilkendegivet, hvilket parti de ville (hælde til at) stemme på (355 besvarelser). For at sikre et tilstrækkeligt højt antal svarpersoner og for at kunne afslutte dataindsamlingen, mens forhandlingerne i Forligsinstitutionen stadig stod på, blev Epinions dataindsamling suppleret med data indsamlet af YouGov fokuseret mod danske lønmodtagere mellem 25 og 65 år, der (a) arbejder i enten den private eller den offentlige sektor og (b) angiver at ville stemme på Socialdemokratiet eller Venstre. I alt har 3.718 svarpersoner besvaret spørgeskemaet, hvoraf 3.306 besvarelser er indsamlet på Epinions Danmarkspanel og 412 på YouGovs panel. Tabel 1 viser den samlede fordeling af svarpersonerne på tværs af ansættelsessektor og partiblok.

Tabel 1: Fordeling af svarpersoner i undersøgelsen

	Privat ansat	Offentligt ansat
Blå blok	823 (54 pct.)	706 (46 pct.)
Rød blok	863 (48 pct.)	922 (52 pct.)

Note: Blå blok omfatter Venstre, Liberal Alliance, Det Konservative Folkeparti, Dansk Folkeparti og Nye Borgerlige. Rød blok omfatter Socialdemokratiet, Radikale Venstre, SF, Enhedslisten og Alternativet.

Måling af holdninger og et eksperiment

For at måle holdningerne til forskellige aspekter af overenskomstforhandlingerne stillede vi fire spørgsmål. Vi spurgte om deltagerens holdning til arbejdsgivernes beslutning om at varsle lockout samt til de tre store knaster i

forhandlingerne: størrelsen af lønstigningerne, den betalte spisepause og lærernes arbejdstid (se nedenfor).

Vi valgte at fokusere spørgsmålene på konflikten på det kommunale område af to grunde. For det første omfattede konflikten på det kommunale område den største gruppe af offentligt ansatte lønmodtagere (Kommunernes Landsforening varslede lockout af 250.000 kommunalt ansatte). I vores stikprøve var over halvdelen af de offentligt ansatte ansat i en kommune og dermed direkte berørte af denne del af forhandlingerne. For det andet gjorde fokuset på det kommunale område det muligt for os at bruge formandsskiftet i KL i eksperimentet. Begivenhederne ville det sådan, at da KL udsendte lockoutvarslen den 7. marts 2018, var borgmester Martin Damm fra Venstre formand for KL. Dagen efter, den 8. marts, valgtes borgmester Jacob Bundsgaard fra Socialdemokratiet som formand for KL. Vi kunne derfor i overensstemmelse med de faktiske forhold præsentere svarpersonerne for forskellige versioner af spørgsmålene, der henviste til enten Martin Damm eller Jacob Bundsgaard som KL-formand.

Den eksperimentelle stimulus bestod således i, at holdningsspørgsmålene kobledede arbejdsgivernes position eksplicit til enten Venstre eller Socialdemokratiet. Desuden indeholdt eksperimentet en kontrolgruppe, som ikke fik en eksplicit henvisning til noget parti. Derved fik eksperimentet tre betingelser:

- Kontrolgruppe: Her blev de fire holdningsspørgsmål stillet uden nogen eksplicit henvisning til politiske partier. I stedet indeholdt spørgsmålet en partipolitisk neutral formulering om de offentlige arbejdsgivere, f.eks.: "Arbejdsgiverne i Kommunernes Landsforening har varslet en lockout mod 250.000 kommunalt ansatte..." (se de fulde spørgsmålsformuleringer nedenfor).
- V-afsender: Her kobledede de fire holdningsspørgsmål eksplicit Venstre til arbejdsgivernes position, f.eks.: "Venstre støtter de kommunale arbejdsgiveres sag. Som formand i Kommunernes Landsforening har Martin Damm fra Venstre varslet en lockout mod 250.000 kommunalt ansatte ..."
- S-afsender: Her kobledede de fire holdningsspørgsmål eksplicit Socialdemokratiet til arbejdsgivernes position, f.eks.: "Socialdemokratiet støtter de kommunale arbejdsgiveres sag. Som formand i Kommunernes Landsforening har Jacob Bundsgaard fra Socialdemokratiet varslet en lockout mod 250.000 kommunalt ansatte ..."

Svarpersonerne blev tilfældigt tildelt en af de tre versioner af eksperimentet, hvilket betyder at de tre grupper af svarpersoner var tilnærmelsesvis ens. Hvis der er forskel i deres svar, må det således tilskrives den variation i partiafsender, som de forskellige spørgsmålsformuleringer indeholdt. På den måde kan vi undersøge, om både offentligt og privat ansattes holdninger påvirkes af, om de får at vide, at henholdsvis Venstre eller Socialdemokratiet støtter arbejdsgivernes side i konflikten.

Spørgsmålsformuleringer

I kontrolgruppen havde de fire holdnings spørgsmål følgende ordlyd, hvor svarpersonerne for hvert spørgsmål fik svarmulighederne “Helt enig”, “Enig”, “Nærmest enig”, “Hverken enig eller uenig”, “Nærmest uenig”, “Uenig”, “Helt uenig” og “Ved ikke” (i analysen er variablene omkodet og vendt således, at vi måler den andel af respondenterne, der støtter de offentlig ansattes sag):

- *Lockout*: “For tiden forhandles der overenskomst for de offentlig ansatte. De offentlig ansattes fagforeninger har varslet en strejke, mens de offentlige arbejdsgivere har varslet en lockout, der vil sende lønmodtagerne hjem uden løn. Arbejdsgiverne i Kommunernes Landsforening har varslet en lockout mod 250.000 kommunalt ansatte for at presse lønmodtagerne i forhandlingerne om overenskomst. Hvor enig eller uenig er du i beslutningen om at varsle lockout af de kommunalt ansatte?”
- *Lønstigning*: “De offentlig ansatte og arbejdsgiverne er blandt andet uenige om de ansattes lønudvikling. Arbejdsgiverne ønsker at begrænse de offentlig ansattes lønstigninger. Kommunernes Landsforening har varslet en lockout mod 250.000 kommunalt ansatte for at presse lønmodtagerne til at acceptere lavere lønstigninger. Hvor enig eller uenig er du i, at de offentlig ansattes lønstigninger skal begrænses?”
- *Betalt spisepause*: “De offentlig ansatte og arbejdsgiverne er også uenige om, hvorvidt offentlig ansatte bør have ret til betalt spisepause som en del af overenskomsten. Arbejdsgiverne ønsker, at de offentlig ansattes ret til betalt spisepause ikke skal være en del af overenskomsten. Kommunernes Landsforening har varslet en lockout mod 250.000 kommunalt ansatte for at presse lønmodtagerne til at acceptere, at deres ret til betalt spisepause ikke bliver en del af overenskomsten. Hvor enig eller uenig er du i, at de offentlig ansatte bør have ret til betalt spisepause som en del af overenskomsten?”
- *Lærernes arbejdstid*: “De offentlig ansatte og arbejdsgiverne er også uenige om, hvorvidt lærerne skal have lov til at forhandle en ny aftale om deres arbejdstid. Arbejdsgiverne ønsker ikke at lade lærerne forhandle en ny arbejdstidsaftale. Kommunernes Landsforening har varslet en lockout mod 250.000 kommunalt ansatte for at presse lønmodtagerne til at acceptere en ny overenskomst, uden at lærerne får lov til at forhandle en ny arbejdstidsaftale. Hvor enig eller uenig er du i, at lærerne skal have lov til at forhandle en ny arbejdstidsaftale?”

I de to stimulusgrupper blev spørgsmålsformuleringerne justeret, således at hvert spørgsmål kobledes arbejdsgivernes position eksplicit til enten Socialdemokratiet eller Venstre. Sætningerne fik derved følgende ordlyd:

- *Lockout*: “For tiden forhandles der overenskomst for de offentlig ansatte. De offentlig ansattes fagforeninger har varslet en strejke, mens de offentlige arbejdsgivere har varslet en lockout, der vil sende lønmodtagerne hjem uden løn. [Socialdemokratiet / Venstre] støtter de kommunale arbejdsgivers sag. Som formand i Kommunernes Landsforening har [Jacob Bunds-

gaard fra Socialdemokratiet / Martin Damm fra Venstre] varslet en lockout mod 250.000 kommunalt ansatte for at presse lønmodtagerne i forhandlingerne om overenskomst. Hvor enig eller uenig er du i beslutningen om at varsle lockout af de kommunalt ansatte?”

- *Lønstigning*: “De offentligt ansatte og arbejdsgiverne er blandt andet uenige om de ansattes lønudvikling. [Socialdemokratiet / Venstre] støtter arbejdsgivernes ønske om at begrænse de offentligt ansattes lønstigninger. Som formand i Kommunernes Landsforening har [Jacob Bundsgaard fra Socialdemokratiet / Martin Damm fra Venstre] varslet en lockout mod 250.000 kommunalt ansatte for at presse lønmodtagerne til at acceptere lavere lønstigninger. Hvor enig eller uenig er du i, at de offentligt ansattes lønstigninger skal begrænses?”
- *Betalt spisepause*: “De offentligt ansatte og arbejdsgiverne er også uenige om, hvorvidt offentligt ansatte bør have ret til betalt spisepause som en del af overenskomsten. [Socialdemokratiet / Venstre] støtter arbejdsgivernes ønske om, at de offentligt ansattes ret til betalt spisepause ikke skal være en del af overenskomsten. Som formand i Kommunernes Landsforening har [Jacob Bundsgaard fra Socialdemokratiet / Martin Damm fra Venstre] varslet en lockout mod 250.000 kommunalt ansatte for at presse lønmodtagerne til at acceptere, at deres ret til betalt spisepause ikke bliver en del af overenskomsten. Hvor enig eller uenig er du i, at de offentligt ansatte bør have ret til betalt spisepause som en del af overenskomsten?”
- *Lærernes arbejdstid*: “De offentligt ansatte og arbejdsgiverne er også uenige om, hvorvidt lærerne skal have lov til at forhandle en ny aftale om deres arbejdstid. [Socialdemokratiet / Venstre] støtter arbejdsgivernes ønske om ikke at lade lærerne forhandle en ny arbejdstidsaftale. Som formand i Kommunernes Landsforening har [Jacob Bundsgaard fra Socialdemokratiet / Martin Damm fra Venstre] varslet en lockout mod 250.000 kommunalt ansatte for at presse lønmodtagerne til at acceptere en ny overenskomst, uden at lærerne får lov til at forhandle en ny arbejdstidsaftale. Hvor enig eller uenig er du i, at lærerne skal have lov til at forhandle en ny arbejdstidsaftale?”

Sektor, partivalg og holdning til overenskomstkrav

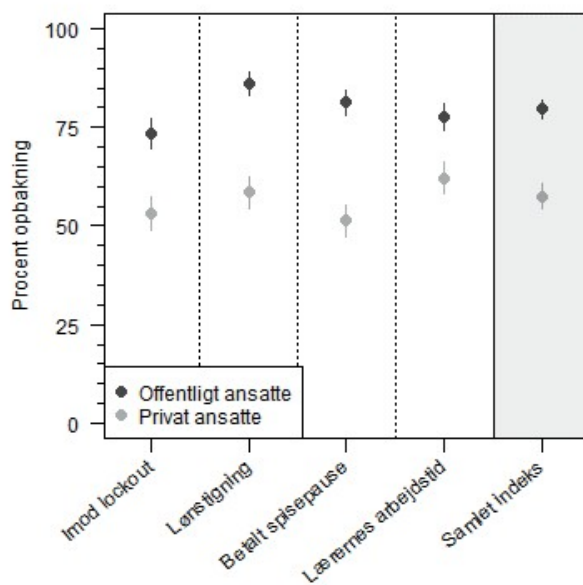
Før vi analyserer eksperimentet med partiafsendere, undersøger vi, om de offentligt ansatte vitterligt havde særlige interesser på spil i overenskomstforhandlingerne. Hvis egeninteresse har betydning, vil vi forvente, at de offentligt ansatte i højere grad bakker op om overenskomstkravene end de privat ansatte.

Figur 1 viser andelen i procent, der er enige (nærmest enig + enig + helt enig) i hvert af de fire holdningsspørgsmål, opdelt efter om svarpersonerne er offentligt eller privat ansatte. Det samlede indeks angiver den gennemsnitlige andel, der støtter de offentligt ansattes krav på alle fire spørgsmål. Svarene baserer sig kun på svarpersonerne i kontrolgruppen, således at en eventuel effekt af partiafsenderen foreløbig holdes ude af resultaterne.

Figur 1 viser, at de offentligt ansatte bakker markant mere op om overenskomstkravene, end de privat ansatte gør. Særligt stor er forskellen på spørgsmålet om lønstigninger til de offentligt ansatte, hvor hele 86 procent af de offentligt ansatte mod kun 58 procent af de privat ansatte er enige i kravet, og på spørgsmålet om betalt spisepause, hvor 81 procent af de offentligt ansatte er enige mod kun 51 procent af de privat ansatte. I begge tilfælde er der altså en forskel mellem offentligt og privat ansatte på cirka 30 procentpoint.

Ser vi på det samlede indeks, som viser den gennemsnitlige opbakning til de fire overenskomstkrav, er 80 procent af de offentligt ansatte enige i kravene, mens det kun gælder 57 procent af de privat ansatte, en forskel på 22 procentpoint (på grund af afrunding). Selv om opbakningen til de offentligt ansattes overenskomstkrav således er ganske høj også hos de privat ansatte, er de offentligt ansatte langt mere positive. Denne sektorforskel er helt i tråd med forventningen om økonomisk egeninteresse.

Figur 1: Holdninger til de offentligt ansattes overenskomstkrav blandt offentligt og privat ansatte

Note: Punkterne viser andelen i procent, der bakker op om de offentligt ansattes krav for hvert holdningsspørgsmål og for et indeks bestående af alle fire spørgsmål. Punkterne angiver andelen, der bakker op om de offentligt ansatte ved enten at erklære sig enig (nærmest enig + enig + helt enig) eller uenig (nærmest uenig + uenig + helt uenig) i den position, der støtter de offentligt ansattes krav. De lodrette streger ved hvert punkt angiver 95 procent konfidensintervaller. Svarene baserer sig kun på svarpersonerne i kontrolgruppen. Mindste antal observationer er 542 (offentligt ansatte) og 530 (privat ansatte).

En anden måde at vurdere, hvor stærkt de offentligt ansattes egeninteresse sætter sig igennem på deres holdninger til overenskomstkravene, får vi, hvis vi ud over sektor også opdeler svarpersonerne efter deres partivalg. Vi ved fra tidligere undersøgelser, at vælgerne til venstre for midten er langt mere positive over for velfærdsstaten og den offentlige sektor generelt, end de borgerlige vælgere er (Arendt og Jensen, 2017). Spørgsmålet er, om denne ideologiske

forskel knyttet til partivalg består i spørgsmålet om de offentligt ansattes overenskomstkrav.

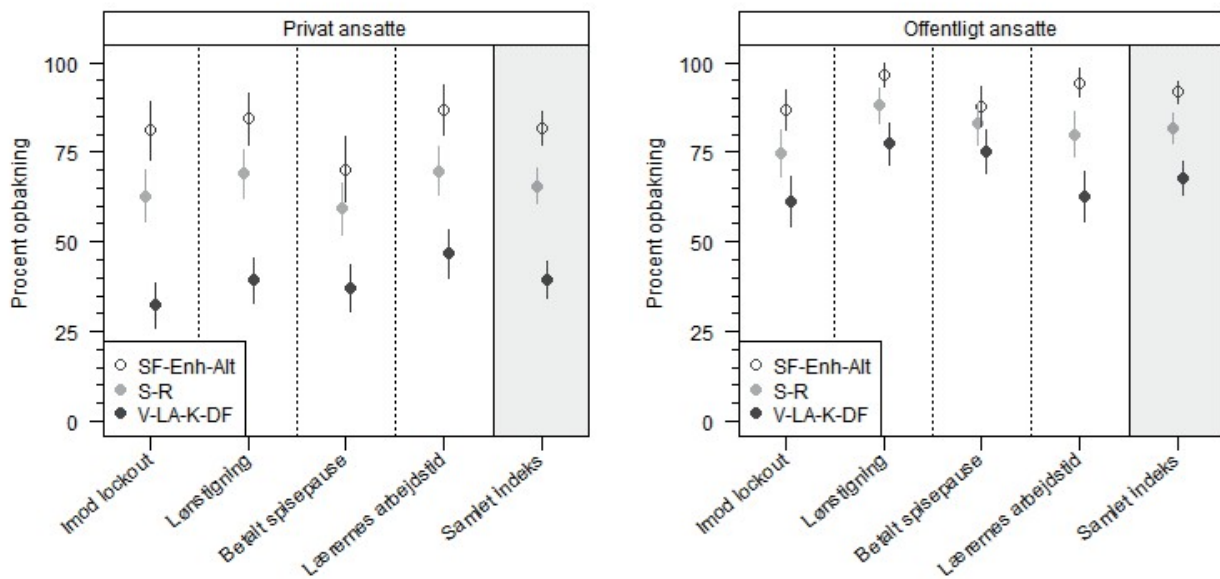
Figur 2 viser andelen, der er enige i hvert af de fire holdningsspørgsmål samt det samlede indeks, opdelt efter både sektor og partivalg. For overskuelighedens skyld har vi inddelt partierne i tre grupper. Venstre side af figuren viser holdningerne blandt de privat ansatte. Her ser vi klare forskelle i holdninger på tværs af partierne. De privat ansatte, som stemmer på SF, Enhedslisten og Alternativet, er langt de mest positive over for de offentligt ansattes krav. Det var også de partier, som under konflikten udtalte sig til de offentligt ansattes fordel. På det samlede indeks er 82 procent af disse vælgere enige i de offentligt ansattes krav.

I stærk modsætning til holdningerne på venstrefløjen står holdningerne hos de fire borgerlige partier, Venstre, Liberal Alliance, Det Konservative Folkeparti og Dansk Folkeparti. Her bakker kun 39 procent op om de offentligt ansattes krav, målt på det samlede indeks – en forskel til venstrefløjen på hele 42 procentpoint. Ind imellem de to grupper, men klart positive over for de offentligt ansattes krav, ligger vælgerne fra Socialdemokratiet og Radikale Venstre med 66 procent enige på det samlede indeks. Vi ser altså klare forskelle i holdningerne til overenskomstforhandlingerne på tværs af partierne. I hvert fald så længe det gælder de privat ansatte.

Vender vi os mod højre side i figur 2 og ser på holdningerne blandt de offentligt ansatte, er partiforskellene markant mindre. Venstrefløjens vælgere er stadig de mest positive over for de offentligt ansattes krav (92 procent enige på det samlede indeks), men også de borgerlige vælgere er meget positive (68 procent enige på det samlede indeks). Forskellen mellem de to grupper er nu kun 24 procentpoint, altså halvt så stor som blandt de privat ansatte. Også de socialdemokratiske og radikale vælgere er meget positive over for de offentligt ansattes krav (82 procent enige på det samlede indeks).

Figur 2 viser altså den tydelige forskel, at hos privat ansatte er partiforskellene i holdninger langt større end hos de offentligt ansatte. Det tyder på, at de offentligt ansattes egeninteresse slår igennem, så de bakker op om de offentligt ansattes overenskomstkrav, mens deres partitilhørsforhold trænges i baggrunden. Naturligvis kan de offentligt ansattes massive opbakning til overenskomstkravene på tværs af partiskel skyldes, at de er solidariske med de offentligt ansatte som gruppe frem for at være drevet af snæver egeninteresse med fokus på, hvad de selv personligt får ud af overenskomstforhandlingerne. Den begrænsede betydning af partivalg hos offentligt ansatte kan også skyldes, at de generelt har andre værdier end privat ansatte. Der er dog ingen tvivl om, at de offentligt ansattes holdninger var mobiliserede i foråret 2018, og at de i tråd med deres egeninteresse udviste en meget stærk opbakning til de offentligt ansattes krav, uanset partivalg. Spørgsmålet er, om de offentligt ansatte i denne situation lader sig påvirke af budskaber fra politiske partier til at gå imod deres egeninteresse? Det kan vi belyse med vores eksperiment.

Figur 2: Holdninger til de offentligt ansattes overenskomstkrav blandt offentligt og privat ansatte, opdelt efter partivalg

Note: Punkterne viser andelen i procent, der bakker op om de offentligt ansattes krav for hvert holdningsspørgsmål og for et indeks bestående af alle fire spørgsmål. Punkterne angiver andelen, der bakker op om de offentligt ansatte ved enten at erklære sig enig (nærmest enig + enig + helt enig) eller uenig (nærmest uenig + uenig + helt uenig) i den position, der støtter de offentligt ansattes krav. Svarene baserer sig kun på svarpersonerne i kontrolgruppen. Mindste antal observationer for privat ansatte er 94 (SF-Enh-Alt), 171 (S-R) og 201 (V-LA-K-DF) og for offentligt ansatte 140 (SF-Enh-Alt), 167 (S-R) og 180 (V-LA-K-DF).

Kan Socialdemokratiet og Venstre flytte offentligt ansattes holdninger?

En række tidligere studier har dokumenteret, at borgerne er tilbøjelige til at ændre holdning og støtte et politisk standpunkt, alene fordi det kommer fra deres parti. Spørgsmålet er, om borgerne også er villige til at følge deres parti, hvis partiets politik går imod deres egeninteresse. Overenskomstforhandlingerne for de offentligt ansatte var netop en sag, hvor konsekvenserne for de offentligt ansattes egen materielle velstand var meget tydelige (jf. Chong, 2013: 102). Det skulle således være tydeligt for de offentligt ansatte, at det var i deres egeninteresse at bakke op om de offentligt ansattes overenskomstkrav over for arbejdsgiverne. Og det var præcis, hvad de offentligt ansatte gjorde i stor stil, som ovenstående analyser viste.

Er de offentligt ansatte villige til at ændre deres holdninger, hvis de får at vide, at deres parti står på arbejdsgivernes side og mener, at de offentligt ansatte bør holde igen med deres krav? Det kan vi netop undersøge med vores eksperiment. Som nævnt udnyttede vi, at formandsposten for Kommunernes Landsforening skiftede fra Martin Damm (Venstre) til Jacob Bundsgaard (Socialdemokratiet). Nogle svarpersoner fik således en version af holdningsspørgsmålene, hvor Socialdemokratiet eksplicit stod på arbejdsgivernes side, mens andre fik en version af spørgsmålene, hvor Venstre stod på arbejdsgivernes side.

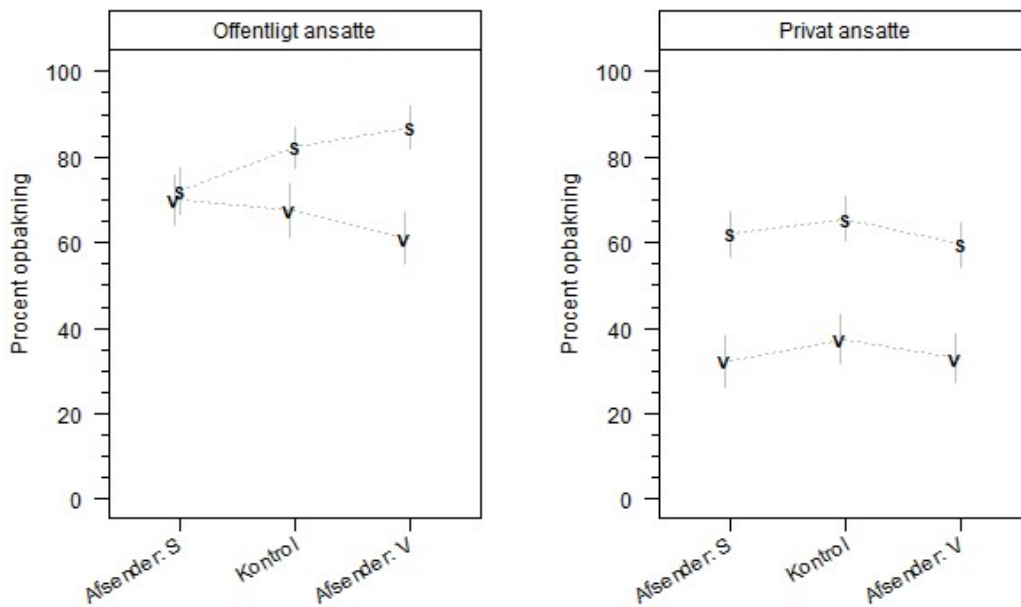
Figur 3 viser effekten på holdningerne af de to partiafsendere. Figuren viser de gennemsnitlige holdninger på det samlede indeks for de fire holdningsspørgsmål. I denne del af analysen fokuserer vi kun på lønmodtagere, der stemmer på enten Socialdemokratiet eller Venstre, fordi vi er interesserede i, om de lytter til deres parti.

Til venstre i figur 3 ses resultaterne for de offentligt ansatte. Ser vi først på de socialdemokratiske vælgere (S) i kontrolgruppen, er 82 procent enige (det samme som S-R-gruppen i figur 2). Får de derimod at vide, at socialdemokraten Jacob Bundsgaard er afsender af arbejdsgivernes budskab, falder enigheden med de offentligt ansattes krav med hele 10 procentpoint til 72 procent enige. Omvendt stiger opbakningen til de offentligt ansattes krav en anelse, til 87 procent enige, hvis Venstres Martin Damm står som afsender. Forskellen i holdning mellem de to partiafsendere er altså hele 15 procentpoint og klart statistisk signifikant ($p < 0,05$). Betragter man effekten blandt de offentligt ansatte, som er ansat i kommunen og dermed mest direkte berørt af disse forhandlinger, er forskellen mellem de to partiafsendere 12 procentpoint ($p < 0,05$). En betydelig del af de offentligt ansatte socialdemokrater er altså villige til at gå imod deres egeninteresse og i stedet følge deres parti, hvis de præsenteres for oplysninger om, at deres parti er på arbejdsgivernes side.

Også hos de offentligt ansatte Venstre-vælgere påvirkes holdningerne af partiafsenderen. Hvis de får at vide, at deres parti er på arbejdsgivernes side, falder enigheden med de offentligt ansattes krav med seks procentpoint (afrundet), fra 68 procent enige i kontrolgruppen til 61 procent enige, når Venstre er afsender. Derimod bliver Venstre-vælgerne en anelse mere enige (70 procent) med de offentligt ansattes krav, hvis de lærer, at Socialdemokratiet står på arbejdsgivernes side. Også hos Venstre-vælgerne ser vi altså en forskel mellem de to partiafsendere på ni procentpoint ($p = 0,06$). Denne forskel forsvinder dog, når man udelukkende betragter de Venstre-vælgere, som er ansat på det kommunale område.

Det er værd at bemærke, at blandt de privat ansatte (højre side af figur 3) er der ingen effekt af partiafsenderne hos hverken socialdemokrater eller Venstre-vælgere. Vi har ingen særlig forventning til eller forklaring på dette resultat. Måske skyldes de manglende afsendereffekter, at den eksperimentelle stimulus fortæller, at partierne står på arbejdsgivernes side – en position i debatten, som mange privat ansatte allerede støtter. Med andre ord gør det måske ikke den store forskel for privat ansatte socialdemokrater at få at vide, at Jacob Bundsgaard støtter arbejdsgivernes sag, da denne gruppe socialdemokrater allerede støtter arbejdsgiverne langt mere, end offentligt ansatte socialdemokrater gør.

Figur 3: Eksperimentel effekt af partisender på holdninger til de offentligt ansattes overenskomstkrav, opdelt efter sektor og partivalg

Note: Punkterne viser den gennemsnitlige andel, der støtter de offentligt ansattes overenskomstkrav på fire spørgsmål (imod lockout, lønstigning, betalt spisepause og lærernes arbejdstid) for hver eksperimentel betingelse, opdelt efter partivalg (S = socialdemokratiske vælgere, V = Venstre-vælgere). Stregerne ved hvert punkt angiver 95 procent konfidensintervaller.

Partierne kan flytte holdninger, selv når de går imod borgernes egeninteresse

Opbakningen til de offentligt ansattes overenskomstkrav i foråret 2018 var ganske høj på tværs af lønmodtagergrupper, men i tråd med forventningen om økonomisk egeninteresse var opbakningen langt højere hos de offentligt ansatte. Alligevel kunne vi med et ret simpelt eksperiment få en del af de offentligt ansatte til at gå imod deres egeninteresse og dæmpe opbakningen til de offentligt ansattes krav, hvis de fik at vide, at deres parti stod på arbejdsgivernes side i konflikten. Blandt socialdemokratiske offentligt ansatte faldt opbakningen til overenskomstkravene med cirka 10 procentpoint, hvis de fik at vide, at Socialdemokratiet bakkede arbejdsgiverne op, mens effekten blandt Venstre-vælgere var lidt mindre, hvis de fik at vide, at Venstre bakkede arbejdsgiverne op. For begge partigrupper fandt vi, at det modstående parti som afsender blot øgede opbakningen til de offentligt ansattes krav. Oplysningerne om partiernes standpunkter i overenskomsts spørgsmålet påvirkede altså holdningerne hos de offentligt ansatte, men ikke hos privat ansatte.

Selv om partierne på denne måde kunne flytte holdninger hos deres egne vælgere blandt de offentligt ansatte, bakkede et stort flertal stadig op om de offentligt ansattes overenskomstkrav. Partiernes påvirkning af holdningerne skal derfor ikke overdrives. I forhold til effekternes substantielle størrelse er det dog

værd at bemærke, at effekten her er på linje med mange andre eksperimentelle studier af partiernes påvirkning, og ændringen i holdninger hos socialdemokratiske offentligt ansatte ligger ikke meget under de holdningsskift til halvering af dagpengeperioden nævnt i artiklens indledende eksempel. Desuden er det værd at notere, at partisignalet var relativt svagt i eksperimentet. En del svarpersoner var formentlig klar over, at det var Kommunernes Landsforening (anført af borgmestre fra flere partier) som arbejdsgiver og ikke de enkelte partier som sådan, der stod bag presset på de offentligt ansatte – hvad nogle svarpersoner også skrev i kommentarfelt i spørgeskemaet. Desuden har nogle svarpersoner vidst, at henholdsvis Martin Damm og Jacob Bundsgaard var formand for KL, allerede inden de fik det at vide i eksperimentet, hvorved den eksperimentelle stimulus blev svækket (jf. Slothuus, 2016). Så meget desto mere bemærkelsesværdigt er det imidlertid, at der øjensynligt ikke skal mere end en partihenvielse i spørgsmålsformuleringen til for at påvirke borgerne til – i hvert fald i et vist omfang – at gå imod deres egeninteresse for at følge partilinjen. Partibogen har nogen vægt over for tegnebogen.

Ved at koble betydningen af egeninteresse med effekten af partierne som afsendere af politiske standpunkter giver vores undersøgelse ny viden, der underbygger, at de politiske partier spiller en vigtig rolle for borgernes politiske holdningsdannelse. Nogle vil se partiernes påvirkning af borgernes holdninger som problematisk, hvis deres påvirkning er så stærk, at de kan få borgerne til at gå imod deres økonomiske egeninteresse for at være loyal mod partilinjen. Det kan tegne et billede af, at borgerne er lette at manipulere af den politiske elite. Andre vil hæfte sig ved, at de politiske partier kan være med til at oplyse borgernes holdninger og hjælpe borgerne til at tage stilling ud fra bredere samfundsmæssige hensyn end deres snævre egeninteresse. Uanset hvilken vinkel man lægger på partiernes indflydelse, underbygger vores fund af partieffekter selv i denne sag med en meget klar egeninteresse for de offentligt ansatte, at de politiske partier udøver en ganske betydelig påvirkning af deres vælgeres holdninger.

Referencer

- Arndt, Christoph og Carsten Jensen (2017), "Partivalg og holdninger til velfærdsstaten", i Kasper Møller Hansen og Rune Stubager, red., *Oprør fra udkanten. Folketingsvalget 2015*, København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag, pp. 245-63.
- Bhatti, Yosef, Kasper Møller Hansen og Asmus Leth Olsen (2013), "Political hypocrisy: The effect of political scandals on candidate evaluations", *Acta Politica*, 48(4): 408-28.
- Bisgaard, Martin (2019), "How Getting the Facts Right Can Fuel Partisan-Motivated Reasoning", *American Journal of Political Science*, under udgivelse.
- Bisgaard, Martin og Rune Slothuus (2018), "Partisan Elites as Culprits? How Party Cues Shape Partisan Perceptual Gaps", *American Journal of Political Science*, 62(2): 456-69.
- Bisgaard, Martin og Rune Slothuus (2019), "How Political Parties Shape Public Opinion in the Real World", arbejdspapir, Aarhus: Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet.
- Chong, Dennis (2013), "Degrees of Rationality in Politics" i Leonie Huddy, David O. Sears og Jack S. Levy, red., *Oxford Handbook of Political Psychology* (2. udgave), New York: Oxford University Press, pp. 96-129.
- Hansen, Nana Wesley og Mikkel Mailand (2019), *Overenskomstfornyelsen 2018. Musketered, magtbalancer og modelforandringer. FAOS Rapport 166*, København:

- Forskningscenter for Arbejdsmarkeds- og Organisationsstudier, Københavns Universitet.
- Leeper, Thomas J. og Rune Slothuus (2014), "Political Parties, Motivated Reasoning, and Public Opinion Formation", *Political Psychology* 35(S1: *Advances in Political Psychology*): 129-56.
- Petersen, Michael Bang, Martin Skov, Søren Serritzlew og Thomas Ramsø (2013), "Motivated Reasoning and Political Parties: Evidence for Increased Processing in the Face of Party Cues", *Political Behavior*, 35(4): 831-54.
- Petersen, Michael Bang, Rune Slothuus og Lise Togeby (2010), "Political Parties and Value Consistency in Public Opinion Formation", *Public Opinion Quarterly* 27(2): 158-77.
- Sears, David O. og Carolyn L. Funk (1991), "The Role of Self-Interest in Social and Political Attitudes", *Advances in Experimental Social Psychology*, 24: 1-91.
- Slothuus, Rune (2010a), "When Can Political Parties Lead Public Opinion? Evidence From a Natural Experiment", *Political Communication*, 27(2): 158-77.
- Slothuus, Rune (2010b), "Framing og politiske partier: Kan den rette indpakning gøre politiske forslag mere spiselige?", *Politica*, 42(3): 345-60.
- Slothuus, Rune (2016), "Assessing the Influence of Political Parties on Public Opinion: The Challenge from Pretreatment Effects", *Political Communication*, 33(2): 302-27.
- Slothuus, Rune (2017), "Politisk motiveret tænkning ved folketingsvalget 2015", i Kasper Møller Hansen og Rune Stubager, red., *Oprør fra udkanten. Folketingsvalget 2015*, København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag, pp. 281-300.
- Slothuus, Rune og Claes H. de Vreese (2010), "Political Parties, Motivated Reasoning, and Issue Framing Effects", *Journal of Politics*, 72(3): 630-45.
- Slothuus, Rune, Michael Bang Petersen og Jakob Rathlev (2012), "Politiske partier som opinionsledere. Resultater fra en panelundersøgelse", *Politica*, 44(4): 544-62.
- Togeby, Lise (2004), *Man har et standpunkt... Om stabilitet og forandring i befolkningens holdninger*, Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Aarøe, Lene (2012), "When Citizens Go Against Elite Directions: Partisan Cues and Contrast Effects on Citizens' Attitudes", *Party Politics* 18(3): 215-33.